

File din istoria învățămîntului pedagogic năsăudean

GRIGORE MARȚIAN

Năsăudul, ținut de baladă aspră cu inflexiuni dureroase, veche vatră de cultură și spiritualitate românească, patria lui Coșbuc și Rebreanu, se distinge și este cunoscut în lume prin faima școlilor și dascălilor, a oamenilor de seamă pe care i-a dat țării de-a lungul timpurilor. Nevoia de cultură și știință de carte s-a resimțit pe aceste meleaguri, în rîndurile populației, încă din perioada anterioară militarizării, cînd filele arhivelor atestă primele începuturi ale învățămîntului românesc. Deschidem așadar, cu un sentiment de respect și admirație cartea strădaniilor puse în serviciul cultivării poporului prin școli, prin știință de carte, a strădaniilor pentru păstrarea limbii, a tradițiilor și datinilor. Coborînd pe scara istoriei pînă la vremea cînd se întemiază aici un cordon de graniță la hotarele de răsărit ale imperiului austro-ungar, aflăm că s-au înființat în această vreme, în etape succesive ca rezultat al dorinței și voinței populației românești, a unor oameni de inimă și suflet, cinci școli triviale cu trei ramuri de învățămînt, mai întîi la Năsăud, Maieru și Monor (1766—1770) și apoi la Zagra și Prundu Bîrgăului (1786), toate cu limba de predare română și susținute din fondul grăniceresc, adunat cu multă trudă, mîna de mîna de către țărani din partea locului.

Tot în această perioadă, respectiv între 1770—77, nici într-un caz mai tîrziu, așa cum scriau în „Istoria școlilor năsăudene“ Virgil Șotropa și Nicolae Drăganu, iau naștere la Năsăud o școală nouă, „mai înaltă“, superioară celor comunale și triviale care în afară de limba română și latină dădeau fiilor de grăniceri și instrucție în limba germană. Ea se numea „Școala normală“, mai tîrziu Școala normală superioară și avea la început două, apoi trei și din 1824

patru clase, fiind socotită cea mai importantă instituție de învățămînt din districtul Năsăudului în vremea graniței militare. Era situată în incinta localului Institutului militar deschis în anul rășcoalei țărănești condusă de Horia, Cloșca și Crișan și completa educația militară a tinerilor cu elemente de cultură generală. Cei mai buni absolvenți ai școlii normale erau numiți învățători în comunele grănicerești pentru a învăța pe fiii țăranilor și soldaților și slova românească. Acestea sînt și motivele pentru care socotim că prima filă din istoria liceului nostru a fost scrisă cu două veacuri în urmă, la data creării susnumitei școli.

Dar școlile amintite nu satisfăceau setea de învățatură, de cultură a populației districtului grăniceresc, marea masă a locuitorilor rămînînd fără învățatură de carte. De aceea oameni de suflet, cu dragoste de școli și neam s-au pus în slujba idealului de luminare a poporului, făcînd repetate intervenții la Curtea din Viena pentru înființarea de școli comunale naționale în localitățile grănicerești. Rod al eforturilor depuse și a dorinței nepotolite de cultură a populației, între anii 1826—1830 răsar școli primare în toate cele 44 comune care întregite de școli complimentare pentru adulți, au început să răspîndească cunoștințe elementare în rîndurile fiilor de țărani.

În aceste împrejurări s-a făcut simțită lipsa unor învățători instruiți și destonici, întrucît cei recrutați dintre absolvenții școlii normale, cu toată bunăvoința ce o aveau nu puteau face față chemării lor din lipsă de cunoștințe pedagogice. Astfel, înființarea unei instituții de învățămînt specializată în pregătirea învățătorilor pentru școlile naționale comunale din cuprinsul județului părea mai mult decît necesară. Dezideratul acesta va fi împlinit spre binele poporului de dascălul și animatorul învățămîntului românesc din acel timp, Ion Marian descendent dintr-o familie de țărani din comuna Zagra, pe care se cuvine să-l așezăm în capul ilustrului șir al luptătorilor pentru luminarea poporului, pentru începuturile învățămîntului pedagogic. Servește învățămîntul românesc cu ardore și pasiune neobișnuită. În 1834 a fost numit director al Școlii normale și al tuturor școlilor din Regimentul II de graniță, iar de la 1 noiembrie 1837 cu aprobarea autorităților superioare a deschis pe lîngă aceeași școală normală din Năsăud un „curs preparandial“ de 6 luni pentru candidații la munca de dascăl. Aceste cursuri le-a continuat în fiecare an, cu dragoste și pricepere pedagogică pînă în 1842, dată de la care îmbolnăvindu-se, sînt continuate pînă în 1858, de un alt harnic pedagog, sibianul Moise Panga.

Cursurile pedagogice de 6 luni au însemnat un pas de progres în pregătirea și ridicarea nivelului pedagogic a celor recrutați ca învățători comunali, dar nu și cea mai bună formă pentru pregătirea lor. Așa se explică de ce un an mai tîrziu, adică la 2 ianuarie 1859 în timp ce în Moldova și Țara Românească „fierbea“ lupta pentru unire, năsăudenii uniți în cugete și simțiri, pun temelie unui nou locaș de cultură pentru pregătirea învățătorilor — Școala normală

preparandială (Preparandia), cu durata de 2 ani și o perioadă de specializare. Sufletul și organizatorul ei a fost pedagogul năsăudean Vasile Petri (Mocod), student eminent și el la Școala pedagogică superioară din Praga, socotit cel mai mare pedagog al Ardealului în vremea aceea. Militînd pentru reînvierea virtuților române prin învățătură și cultură, Vasile Petri s-a angajat la o muncă pasionată timp de 10 ani — cît a ființat Preparandia la Năsăud, predînd pedagogia, psihologia, didactica, învățămîntul intuitiv, redactînd și conducînd reviste de specialitate sau instrucțiuni și îndrumări metodice pentru școlile românești și dascălii lor, elaborînd manuale. La mijlocul secolului trecut, directorul Preparandiei aplica la Năsăud metode bazate pe activizarea gîndirii elevilor, cerea cu insistență ca apostolatul dăscălesc să fie împlinit fără a se recurge la pedepse corporale sau „vorbe de ocară“.

Timp de un deceniu Vasile Petri a contribuit la formarea unei largi pleiade de învățători români în ținutul Năsăudului și teritoriile învecinate și a asigurat elevilor, de la școlile primare, cărți accesibile pentru învățătură. Și aceasta într-o perioadă în care școala se confrunta cu numeroase greutăți de ordin material: lipsă de local, de mobilier, de material didactic. Ca local de școală a servit la început casa în care în timpul graniței locuia căpitanul companiei Năsăud (azi centrul școlar silvic), mai tîrziu a funcționat în aceeași clădire cu vestitul gimnaziu grăniceresc — înființat la 4 octombrie 1863 și tot împreună vor folosi baza didactică-materială existentă. Pentru ilustrare arătăm că numărul cărților din bibliotecă era de 198 exemplare (cîte aflăm astăzi în biblioteca unui elev), iar ca mobilier dispunea de: 16 bănci lungi, 2 catedre, 4 scaune, 2 table, 2 dulapuri (cît există astăzi într-o singură clasă).

În anul 1869, școala care, în ciuda condițiilor materiale modeste, se înălțase la atîta faimă în întreaga Transilvanie este mutată. Împotriva voinței năsăudenilor, la Gherla. Indignat, Vasile Petri n-a urmat-o în noua localitate, preferînd să se transfere la Preparandia de stat din Deva, unde funcționează un an la secția română. Abia în 1876, după ce trece și prin funcția de inspector al școlilor din vetrele grănicerești, se întoarce în Năsăudul lui drag.

Nenumărate au fost și intervențiile năsăudenilor de a se reduce Preparandia în orașul lor, dar ele au rămas fără răspuns din partea guvernului peste 50 de ani. Glasul năsăudenilor, a intelectualilor din oraș — sprijiniți cu deosebită căldură de Solomon Haliță, vechi și priceput om de școală, colaborator apreciat al lui Spiru Haret — Ministru al Instrucțiunii Publice — a fost auzit în toamna anului 1923, cînd statul român reînființează în acest „colț românesc de țară“, Preparandia, sub numele de „Școală normală de învățători“. Primul director a fost, după răzoi, Toma G. Bulat din Rîmnicul Vîlcea, mai tîrziu profesor universitar la Chișinău. În anul școlar 1923/24 școala funcționează cu două clase (I și a IV-a) și 89 de elevi. Cursurile se țin la Liceul George Coșbuc, cu concursul prestigioșilor profesori de aici (Vasile Bichigeanu, Alexandru

Haliță, Emil Ștefănuțiu, Teodor Șimon, Ștefan Scridon, Emil Nășcuțiu etc.), iar internatul este așezat în vechea cazarmă grănicerească „Svarda”, azi Muzeul năsăudean.

La sfârșitul primului an de dîrză luptă cu nevoile începutului toți elevii au făcut o frumoasă și educativă excursie în Munții Rodnei, călcînd vîrfurile Ineului. De acolo — își va aminti directorul Toma G. Bulat — după ce au pus un tricolor al României Libere și Intregite, li s-a arătat viitorilor luminători ai nației, Canaanul românesc : li s-a spus că hotarele patriei se întind spre răsărit pînă dincolo de Ceahlăul scaldat în soare, pînă la Dunăre și pînă la marea cea mare și că au datoria să iubească aceste plaiuri minunate, să le lmineze și să le apere. Era o impresionantă lecție de patriotism.

O adevărată eflorescență, cunoaște unitatea începînd cu anul școlar 1924/25, sub conducerea profesorului Sandu Manoliu, pedagog care avea să rămînă peste vreme foarte apropiat de sufletul elevilor săi.

„Născut în pămînt moldovean, crescut în școlile din Iași, mînat de dorința de a cunoaște pe frații de peste crestele Carpaților, pentru dezrobirea cărora a luptat ca ostaș, și-a părăsit Moldova lui dragă și a venit la Năsăud, între urmașii vechilor grăniceri. A venit la direcția Școlii normale de învățători, înființată de bunul lui prieten Solomon Haliță, a venit atras de nostalgia munților și a văilor din Ardeal, a venit să împrăstie în satele românești și să crească pe luminătorii poporului de jos” — scria în ziarul „Săptămîna” — regretatul profesor Ștefan Lupu.

Pînă la construirea actualului local din fondurile grănicerești (început în 1929 și terminat în 1930) școala a funcționat în mai multe clădiri (Liceul George Coșbuc, Ocolul silvic, clădirea vechiului gimnaziu grăniceresc, Svarda etc.), unele improprii activității didactice. An de an unitatea și-a îmbunătățit condițiile de viață și de învățatură ale elevilor. Documentele de arhivă atestă, iar elevii de atunci ai școlii confirmă existența unei ferme cu 102 iughere teren arabil, pomi fructiferi, măcelărie, uzină electrică care asigura și iluminarea unei părți a orașului.

Au venit în acea perioadă la Școala normală din Năsăud să-și împlinescă vocația de educatori și luminători ai neamului elevi din toate colțurile țării : Dolj, Gorj, Vîlcea, Argeș, Vlașca, Prahova, Ilfov, Bihor, Ialomița, Suceava, Maramureș, Satu Mare, moldovni de peste Prut, Mureș, Cluj, Mehedinți. Au găsit aici dascăli inimoși care i-au condus cu autoritate profesională și dragoste părintească pe drumul cunoașterii, al descifrării tainelor muncii nobile de învățător ; au găsit aici bogate și frumoase tradiții culturale, un climat educativ sănătos, o natură armonios încheată, generoasă. Au găsit cadre didactice a căror activitate în afară de școală a fost pusă cu pasiune și generozitate în serviciul luminării poporului și al deșteptării lui la o viață intelectuală, morală și economică mai bună. Însuflețiți de crezul dascălilor, elevii norma-

liști au cutreierat, în căruțe sau pe jos aproape toate satele de pe valea Someșului, a Șieului, sau Bistriței (Prislop, Maieru, Zagra, Nimigea, Blăjeni, Sărmaș, Sînmihaiul de Cîmpie, Chiraleș, Șieu-Măgheruș, Șintereag, Leșu etc.) în misiune de culturalizare.

Aici la Năsăud în perioada anilor 1934/36, elevii școlii normale, înțelegînd mai bine sensul dezvoltării societății, au trecut la o activitate politică revoluționară organizîndu-se într-o Celulă U.T.C. Membrii și simpatizanții ei se adunau pe ascuns noaptea pentru a citi la lumina lanternelor manifestele partidului comunist, publicațiile progresiste ale vremii, iar ideile desprinse din paginile lor, le răspîndeau între elevii școlii, în rîndurile populației din oraș și din împrejurimi.

Școala normală de învățători a funcționat pînă în anul 1938 cu 6, 7 și 8 clase. De la această dată a fost redusă la ciclul inferior, continuîndu-și activitatea în această structură pînă în 1940 cînd își încheie cea de-a treia etapă a existenței sale. A pregătit și a dat școlii românești peste 500 de învățători.

Trecut-au anii. Și istoria a scris pe o pagină uriașă din viața poporului nostru „Eliberare“. Soarele patriei noastre a început să răsară și să lumineze pentru cei mulți și altădată năpăstuiți. Soarta copiilor, a școlii și a dascălilor a început să fie alta. Cultura a devenit un bun al poporului, al întregului popor. Era una din mulțimea replicilor pe care prezentul avea să le dea trecutului.

În aceste împrejurări istorice noi, în anul 1945, Școala normală din orașul Năsăud, își reia activitatea de instrucție și educație, servind de acum, cu adevărat fiii oamenilor muncii.

Istoria școlii noastre va înregistra și ea file noi, pline de lumină și adînci semnificații; va cunoaște o continuă dezvoltare pe toate planurile — al creșterii numărului de elevi, al condițiilor didactico-materiale, a încadrării cu personal didactic, a perfecționării procesului de învățămînt. Bucurîndu-se de sprijinul deosebit din partea organelor de partid și de stat, ca de altfel toate școlile de pe cuprinsul patriei, unitatea noastră dispune azi de mijloace moderne de predare, de laboratoare și baze sportive, de o bibliotecă cu aproape 20 mii volume, de alte materiale didactice — care favorizează realizarea unui învățămînt științific, strîns legat de viața practică, cu bune valențe formative.

Întregul proces instructiv-educativ ce se desfășoară în școală urmărește cu perseverență creșterea tineretului în spirit revoluționar, cu o concepție științifică înaintată despre lume și societate, cu o pregătire multilaterală, urmărește creșterea unor educatori pricepuți și pasionați pentru munca lor, a unor propagandiști devotați ai politicii înțelepte a partidului și statului nostru, a unor buni activiști culturali în localitățile județului și ale țării.

Anii incandescenți ai socialismului sînt și cei mai roditori, cei mai înfloritori din întreaga istorie a bătrînei dar veșnic tinerei școli năsăudene. Numai în această perioadă au ieșit de pe băncile ei peste 1100 cadre didactice, adevărat detașament de „soldați fără

arme“ pe frontul învățămîntului, care astăzi în plină putere de muncă — realizează cu răspundere comunistă sarcinile partidului, în domeniul școlii, al vieții social-culturale și obștești. Mulți dintre ei îndeplinesc munci de răspundere în viața politică, administrativă sau culturală a țării.

În anii de după Eliberare, absolvenții școlii au constituit un factor important în lichidarea analfabetismului, a stării de înapoier culturală moștenită de la regimul burghezo-moșieresc, în răspîndirea științei de carte în rîndurile maselor de oameni ai muncii, în formarea conștiinței noi, socialiste.

Elevii de azi ai liceului — mlădițe tinere altoite pe trunchiul grăniceresc — păstrează nestinsă setea de știință și cultură a înaintașilor, se pregătesc în condiții care altădată nu puteau fi nici visate să devină educatori comuniști, vrednici de societatea pe care, sub conducerea partidului, o construim.

Gîndurile de dragoste și adîncă recunoștință a elevilor, a tuturor cadrelor didactice se îndreaptă în acest ceas de aniversare a școlii către Partidul Comunist Român — învățătorul și îndrumătorul neobosit al celor peste 21 milioane de cetățeni ai Republicii Socialiste România, către secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru grija părintească ce o poartă tineretului, dezvoltării și perfecționării învățămîntului și culturii.